

Berättelse från klubbens resa till Lettland den 15 – 18 september 2016

Bakgrund

Efter mer än 45 år av sovjetrisk ockupation blev Lettland 1991 en självständig nation. Landet befann sig då, i likhet med grannländerna Estland och Litauen, i en svår politisk, ekonomisk och social situation. Behovet av hjälp och stöd inom många olika områden var stort. Frälsningsarmén i Sverige var en av många organisationer som redan från början engagerade sig i detta arbete. De humanitära insatserna kom av olika skäl att inriktas främst mot Lettland.

Frälsningsofficeren major Else Andersson, maka till klubbmedlemmen Leif Andersson i Stockholm Borgen Rotaryklubb, tog på sig uppgiften att bygga upp och samordna Frälsningsarméns arbete bland handikappade barn, främst döva och blinda barn samt barn med svåra multihandikapp. Under sovjettiden hade många av dessa barn placerats i internat, ofta under miserabla förhållanden.

Else Andersson inbjöds 1992 till Stockholms Borgen Rotaryklubb att hålla ett föredrag om det arbete som hon påbörjat. Det ledde till att klubben beslutade att lämna ekonomiskt och annat stöd till hennes insatser. Totalt sett har klubbens ekonomiska stöd under snart 25 år uppgått till mer än en halv miljon kronor. I fokus för hjälpinsatserna har stått två dövskolor, en blindskola, en förskola för döva, en mödravårdscentral samt en institution för barn och ungdomar med svåra mentala och fysiska handikapp.

Major Else Andersson tilldelades i november 2003 den lettiska Trestjärneordens hederstecken i guld av dåvarande presidenten Vaira Vike-Freiberga. I januari 2004 fick Else Andersson ur kung Carl XVI Gustafs hand ta emot Konungens medalj i åttonde storleken i högblått band för ”hängivna och initiativrika insatser bland handikappade och utvecklingsstörda barn i Lettland”.

Stockholm Borgen Rotaryklubb har vid tre tillfällen, 1998, 2004 och 2009, organiserat resor till Lettland för att ge medlemmarna möjlighet att på plats studera resultaten av insatserna samt för att få en uppfattning om behoven av fortsatta insatser. I anslutning till dessa resor har olika klubbaktiviteter genomförts. En sammanfattande berättelse från dessa tre resor finns numera på Stockholm Vasaborgens Rotaryklubbs hemsida under fliken Projekt. Else Andersson har också under åren regelbundet rapporterat till klubben om sitt arbete. Utvärderingarna har visat att Frälsningsarméns insatser når fram till de bäst behövande men att behovet av hjälp på olika områden fortfarande är mycket stort. Mycket har förbättrats över åren men behovet av stöd till de handikappade barnen och ungdomarna kvarstår.

För klubbens del har Lettlandsprojektet stor betydelse för samhörigheten i klubben. Lettland var även under alla år ett återkommande tema i Stockholm Borgens föredragsprogram. Inriktningen var att anordna två – tre föredrag per säsong om Lettland.

I samband med att rotaryklubbarna Stockholm Borgen och Stockholm Vasa den 1 juli 2015 slogs samman till Stockholm Vasaborgen Rotaryklubb beslutades att Lettlandsprojektet skulle fortsätta även i den nya klubbens regi. Vid sammanslagningen inrättades en särskild fond – Lettlandsfonden – med kapital i huvudsak från f.d. Stockholm Borgen. Avsättningarna till fonden har fortsatt, bl.a. genom överskott från vinlotterierna vid klubbens sammanträden och genom

gåvor från enskilda klubbmedlemmar. I september 2016 uppgick fondens kapital till ca 75 000 kr.

Den aktuella resan

Planerna på en ny resa till Lettland tog form redan i samband med sammanslagningen av klubbarna. Många medlemmar, både från Borgen och Vasa, framförde intresse för att delta i sådan resa. Under vintern och våren 2016 införskaffades offert kring researrangemanget och olika programpunkter förbereddes. Det stod därefter slutligen klart att åtta klubbmedlemmar, varav en med följeslagare, skulle resa tillsammans med Else Andersson. Avresan skedde med flyg till Riga torsdagen den 15 september med återresa från Riga söndagen den 18 september.

Inför resan inbjöds den lettiske ambassadören i Stockholm, Gints Jegermanis, att komma till klubbens lunchsammanträde den 25 augusti 2016. Ambassadören höll ett mycket uppskattat anförande under rubriken "Latvia today and tomorrow". I förberedelserna ingick även att deltagarna fick var sitt exemplar av boken "De osedda barnen", författad och utgiven 2014 av Else Andersson. Boken ger en bred exposé över Frälsningsarmens insatser i Lettland. Den ovan nämnda berättelsen om Rotaryresorna till Lettland ingår som ett kapitel i boken. Inför vår resa kunde Else Andersson köpa in choklad till ett subventionerat pris från en livsmedelsbutik i Stockholm.

Första anhalten – Dövsolan i Riga.

Vi möttes på flygplatsen i Riga av frälsningsofficerarna major Robert Tuftström och hans hustru major Anna-Maria Tuftström samt den engelskspråkiga tolken Laura Zeltina, som även kan teckenspråket. Första anhalten på resan med Frälsningsarméns minibuss och Lauras bil var Dövsolan i Riga. Vid våra tidigare besök låg Dövsolan i en äldre byggnad i centrum av Riga. Byggnaden där var i dåligt skick, lokalerna var trånga och otidsenliga och en asfalterad trång bakgård var det enda tillgängliga utomhusområdet för omkring 100 skolelever, varav många bodde i skolans internat. Nu har skolan relativt nyligen flyttat till ett ytterområde med parkliknande omgivning. Lokalerna är ljusa och nyrenoverade. Skolan har ett 60-tal elever som bor i internat och därutöver ett antal elever som är bosatta i närområdet. Man har även en förskoleverksamhet som också omfattar barn som inte är döva men som har vissa mentala funktionsstörningar. Undervisningen sker i små klasser, vanligen med 4 – 7 elever. Varje klass har en lärare som behärskar teckenspråk, en lärarassistent och en specialpedagog. Vi såg även flera exempel på barn som fick helt individuell undervisning. Skolan har moderna tekniska hjälpmedel och bl.a. en välutrustad datasal, en trevlig aula och en gymnastiksal.

Efter vår ankomst med lunch gjorde vi en rundvandring i lokalerna. Därefter samlades vi tillsammans med skolans alla elever i mellan- och högstadiet i skolans aula, där rektorn Kristiana Paunina på engelska berättade om skolan. Hennes anförande teckentolkades från scenen av Laura Zeltina. Efter anförandet fick alla barnen choklad, i likhet med alla mindre barn som vi tidigare träffat under vår rundvandring.

För driften av skolan finns bl.a. ekonomipersonal som sköter matlagning, tvätt och liknande. Både till de tidigare och till de nya lokalerna har Stockholm Borgen Rotarykubb bl.a. ordnat köksutrustning, tvättmaskiner och utrustning för yrkesutbildning. Nu har man från skolans ledning uttryckt önskemål om rullskridskor och skateboards samt säkerhetsutrustning (hjälmor och andra skydd) som skulle kunna användas under idrottslektioner samt på fritiden. Vidare

behöver man en spis och en spisplatta till ett klassrum för hemkunskap. Man önskar också dekorativa kuddar till de yngsta barnens sovsalar samt LEGO-byggsatser för fritid.

Det sammanfattande intrycket från besöket vid skolan är genomgående positivt. Lokalerna är av god standard, nymålade och med bra inredning och med gott om leksaker. Sovsalarna som används för de mindre barnens dagvila och som internat för äldre barn är visserligen trånga men ljusa och välsköta. Skolans omgivningar är lummiga och trivsamma. Undervisningen förefaller vara av god kvalitet och med en tydlig individinriktning. De barn vi mötte var välklädda och glada. En klar förbättring således jämfört med tidigare besök.

Frälsningsarméns högkvarter i Riga.

På vägen mellan Dövs skolan och vårt hotell gjorde vi ett kortare uppehåll vid Frälsningsarméns högkvarter i Riga. Högkvarteret ligger i utkanten av stadens centrum och byggnaden, som ägs av Frälsningsarmén, användes av den sovjetiska ockupationsmakten som nöjeslokal innan den återlämnades till Frälsningsarmén i början av 1990-talet. Byggnaden har därefter successivt renoverats och inrymmer nu en större kyrksal och administrativa lokaler samt – i källarvåningen – ett mindre fritidshem dit barn från utsatta hemmiljöer i närområdet kan få komma några timmar efter skoltid. Där finns även ett center för Frälsningsarméns sociala verksamhet. Lokalerna kallas "Patverums" som på lettiska betyder ungefär "fristad" eller "tillflykt", vilket ger en god uppfattning om ändamålet. I fritidsverksamheten deltar för närvarande 20 - 25 barn. Lokalerna är trånga och där fanns ganska sparsamt med leksaker och annan utrustning för fritidsändamål.

Den mödravårdscentral som drevs i anslutning till Högkvarteret, och som fått stöd från Rotary, är numera privatiserad och Frälsningsarméns engagemang i verksamheten har därför upphört.

Robert Tuftström är regionchef för Frälsningsarméns verksamhet i Lettland och hans hustru Anna-Maria är biträdande regionchef med särskilt ansvar för kvinnofrågor. Frälsningsarmén bedriver verksamhet på ett 20-tal platser runt om i Lettland och har sammanlagt 9 kårer som finns på flertalet större orter i landet. Vidare kan nämnas att man bl.a. bedriver 11 soppkök och att man delar ut matpaket till familjer på 9 andra platser. Totalt har Frälsningsarmén i Lettland ca 85 anställda medarbetare varav ett 20-tal är verksamma i anslutning till högkvarteret.

Paret Tuftström har relativt nyligen kommit till Lettland, närmast efter att i flera år ha arbetat i Rwanda i Afrika. Man berättade att Frälsningsarméns arbete i Lettland främst påverkas av det omfattande missbruk som finns inom delar av samhället, inte minst bland den ryska minoriteten. Ett starkt fokus ligger på att hjälpa barn och ungdomar som tillhör familjer med missbruk, man har t.ex. projekt för skolluncher för barn på tre platser i landet. En stor utmaning är att det finansiella stödet för soppkök, matpaket och skolluncher riskerar att upphöra från 2017 sedan en privat stiftelse aviserat att man vill flytta sitt stöd till annan verksamhet. Även i övrigt arbetar Frälsningsarmén i Lettland under kärva ekonomiska betingelser.

Sverige och Lettland utgör ett gemensamt organisatoriskt verksamhetsområde inom Frälsningsarmén. Nya chefer från den 1 juli 2016 är kommandörerna Johnny och Eva Kleman. Deras första chefsbesök i Lettland sammanföll med vårt besök, varför Robert och Anna-Maria Tuftström inte hade möjlighet att delta under vårt fortsatta program. Man ställde dock välvilligt en äldre minibuss till vårt förfogande för transporter under fredagen.

Innan Robert Tuftström och Laura Zelina lämnade oss hade de vänligheten att köra oss till vårt hotell för incheckning och snabb uppfräschning varefter de lämnade av oss utanför det hotell i Riga där rotaryklubben hade sitt veckomöte. Besöket i Riga Rotary Club hade föregåtts av trevlig mailväxling med klubbpresidenten Jurijs Steinbuks. Vi blev mycket väl mottagna med en god måltid och ett intressant föredrag på engelska. Innan middagen utbytte klubbpresidenterna klubbstandar varvid vår president Lars Thidevall överlämnade ett av få kvarvarande standar från Stockholm Borgen Rotaryklubb (Stockholm Vasaborgen har ännu inte något eget standar). Förutom att vi deltog med åtta gäster var det drygt 20 medlemmar närvarande från världklubben. Föredraget handlade om planerna på ett helt nytt nationalmonument som planeras invigas i samband med firandet av att det 2018 har gått 100 år sedan Lettland för första gången blev en självständig nation. "Monumentet" kommer att utgöras av en stor parkanläggning i vid stranden av floden Dyna (lettiska: Daugava), belägen i orten Koknese, ca 10 mil sydost om Riga och som anses utgöra i Lettlands "geografiska mittpunkt". Det finansieras helt av insamlingar och donationer, där vår världklubb nu diskuterade hur klubben skulle kunna bidra. Man bör betänka att Lettland under de två världskrigen och tiden där emellan förlorade omkring en tredjedel av sin befolkning och att detta tragiska faktum på olika sätt återspeglas i det lettiska samhället.

Baltiska barnstiftelsen

Innan reseberättelsen fortsätter finns det anledning att nämna några ord om Baltiska barnstiftelsen. Stiftelsen grundades 1996 av Lars och Rigmor Irstad och främjar bl.a. vård och uppfostran av handikappade och behövande barn och ungdomar i Baltikum. Huvuddelen av insatserna har skett och sker i Lettland, delvis på samma platser som Rotary stödjer. Finansieringen i stiftelsen sköts helt av familjen Irstad och donationerna har hittills uppgått till mångmiljonbelopp. Lars Irstad, som har en bakgrund som mycket framstående entreprenör inom IT-branschen i Sverige, har numera överlämnat ordförandeskapet för stiftelsen till Bengt Braun, välkänd affärsman och tidigare verkställande direktör för Mariebergskoncernen med bl.a. tidningarna Dagens Nyheter och Expressen. I stiftelsens styrelse ingår bl.a. Else Andersson och Lauris Zubulis (se nedan). Vår tolk Laura Zelina är anställd som projektledare inom stiftelsen.

Stiftelsen började tidigt samarbete med Frälsningsarmén i Sverige och Lettland. Tillsammans organiserade man sommarläger i Sverige och Lettland för barn med funktionshinder från Lettland. Stiftelsens arbete har också utvecklats för att stödja dövskolorna Riga och Valmiera. Till dessa skolor har stiftelsen bl.a. finansierat datorer för att eleverna ska kunna få kunskaper motsvarande det europeiska datakörkortet. Stiftelsen har även sedan 2006 finansierat utvecklingen av ordböcker på lettiska på teckenspråk. Syftet med investeringar i både datautbildning och ett teckenspråkslexikon är att hjälpa studenter vid dövskolorna att komma in på arbetsmarknaden eller gå vidare till högre utbildning.

Förskolan Dzintarins

Andra dagens morgon möttes vi av Lauris Zubulis som kommit till vårt hotell. Lauris talar flytande svenska och har deltagit i de tre tidigare Rotarybesöken som tolk. 1998 var han fortfarande juridikstuderande men anlätades tidvis av svenska ambassaden för tolkuppdrag. Han blev klar med sin juristexamen 2001 och vid Rotarybesöket 2004 arbetade han som bankjurist på Nordbanken/Nordea. När vi träffades 2009 var han anställd som biträdande jurist på en

svensk advokatbyrå med kontor i Riga. Nu – 2016 – är han affärsjurist och delägare i en lettisk advokatbyrå och sköter bl.a. ärenden med anknytning till Sverige. Sedan 2001 är han även verksam inom Baltiska barnstiftelsen. Han har genom åren i praktiken kommit att fungera som Else Anderssons kontaktperson i Lettland.

I den något ”bedagade” men fullt funktionsdugliga minibussen från Frälsningsarmén och i Lauris´ bil reste vi till förskolan Dzintarnis, belägen i ett bostadsområde i Rigas utkanter. Det var första gången som Rotary besökte skolan, även om vi tidigare bekostat bl.a. lekutrustning till skolan. Förskolan har idag totalt ca 75 barn mellan 2 och 7 år med hörselskador eller multipla funktionsnedsättningar. En del av barnen bor i internat. Precis som vid Dövskolan var lokalerna nyrenoverade, ljusa och trevliga. Vid vår rundvandring fick vi träffa många av barnen och uppleva hur de sysselsattes med allt från kitor och pennor till danslekar. Vi noterade också att det fanns gott om leksaker till barnen. Även här är personaltätheten hög, totalt arbetar ett 70-tal personer vid skolan. Det ger nära mänskliga kontakter mellan barn och vuxna, något som barnens föräldrar inte alltid har förmåga (eller intresse) att uppnå. Det finns tyvärr fortfarande negativa attityder i det lettiska samhället mot barn som på något sätt är avvikande. Här är Frälsningsarméns attitydpåverkande arbete av största betydelse.

Intrycken från förskolan är likartade med vad vi upplevde vid Dövskolan. Den materiella standarden är god och det enda som skolans ledning önskade från oss var inköp av folkdräkter som ska användas vid barnens dans i grupper. Vi fick för övrigt möjligheter att delta i barnens dans- och rhythm-lekar och var och en av oss fick motta en liten teckning som något av barnen gjort särskilt för vår skull. Givetvis lämnade vi choklad till alla barnen. Efter den avslutande lunchen lämnade vi förskolan med god insikt om dess betydelse för barn med hörselskador eller andra funktionsnedsättningar.

Sveriges ambassad i Riga

Under drygt en timmas tid fick vi möjlighet att samtala med ambassadsekreterarna Johannes Danielsson och Karin Ahnfelt. Genom kontakter via e-post hade vi lämnat en övergripande information om Frälsningsarméns arbete och det stöd som klubben lämnar. I gengäld fick vi nu en insiktsfull och bred information om den aktuella politiska, ekonomiska och sociala situationen i Lettland. Här följer i stark sammanfattning några huvudpunkter i ambassadsekreterarnas presentation.

Lettland har idag en befolkning om ca 2 miljoner varav knappt 700.000 bor i Riga. Under sovjettiden genomfördes stora befolkningsomflyttningar, bl.a. deporterades letter till Ryssland och det skedde en omfattande inflyttning av ryssar till Lettland. Ungefär 37 % av dagens befolkning är därmed ryskspråkig. Bland dem är en stor grupp – ungefär en tredjedel – icke-medborgare, som inte fått ett lettiskt medborgarskap efter att de blev av med sitt sovjetiska. Därmed kan de heller inte få statliga anställningar m.m. Den ”ryska” delen av befolkningen är dominerande i några städer och områden närmast gränsen till Ryssland men även i Riga, där den nuvarande borgmästaren är ”ryss”. Stridigheter om undervisningsspråket i skolorna och andra konflikter kring ”icke-medborgarskapet” är polariserande faktorer i den interna politiska dialogen.

Lettland blev medlem i EU och Nato år 2004. Efter självständigheten 1991 var övergången till marknadsekonomi smärtsam men utvecklingen var positiv ända till finanskrisen 2008. Därefter följde några besvärliga år innan den lettiska ekonomin sakta började återhämta sig, bl.a. med

hjälp av stora ekonomiska bidrag från EU. 2014 blev Euron valuta i landet som numera också tillhör OECD. För närvarande påverkas delar av landets ekonomi av EU:s försämrade relationer med Ryssland på grund av Krim-krisen. Ryssland har svarat på EU:s sanktioner med embargo mot jordbruks- och livsmedelsprodukter från EU, vilket påverkar Lettlands export av sådana varor till Ryssland.

Sverige och Lettland har täta ekonomiska förbindelser. År 2015 kom ca 20 procent av de utländska direktinvesteringarna i landet från Sverige. Det finns ca 800 svenskrelaterade företag i Lettland som beräknas sysselsätta ca 20.000 personer. Handeln mellan länderna är fortfarande ganska liten och den lettiska exporten till Sverige består till stor del av trä och trävaror. Det bor uppemot 1.000 svenskar i Lettland. En viktig kategori är svenskar som genomgår lettisk läkarutbildning.

Under senare år har det skett en kraftig befolkningsminskning genom utflyttning. Man räknar med att omkring 300.000 letter har lämnat landet mer eller mindre permanent. Det är främst yngre och välutbildade personer som söker sig till Västeuropa för att få arbete.

Medellönen i Lettland år 2015 var drygt 800 Euro per månad (motsvarar f.n. ca 8.000 svenska kronor). Från detta dras en platt skatt på 23 procent och därtill runt 10 procentenheter sociala avgifter. Visserligen är prisnivån i Lettland lägre än i Sverige men de sociala välfärdssystemen i Lettland ligger långt efter de svenska. Där finns en av förklaringarna till Frälsningsarméns viktiga arbete i landet.

Det är värdefullt för klubben att vi har en god kännedom om förhållandena i Lettland så att vi kan se Frälsningsarméns och våra egna insatser i ett större sammanhang. Besöket på ambassaden gav oss definitivt en ökad förståelse i detta hänseende.

Blindskolan – Strazdumuizas internatgymnasieskola

Från ambassaden körde vi till Blindskolan i utkanten av Riga. Skolan ligger i ett bostadsområde från sovjettiden som är särskilt anpassat för blinda och synskadade. För oss framstår det som en närmast absurd tanke att samla människor med ett visst handikapp till ett särskilt bostadsområde.

Skolan har ca 120 elever i åldrarna 7 – 20 år, varav ett 40-tal är helt blinda eller gravt synskadade. Skolans rektor Ligita Geida berättade att man för att bättre utnyttja skolans kapacitet tar emot ett 20-tal elever som inte har detta handikapp. Man driver också en mindre förskola på samma sätt. Enligt rektorn når man mycket goda studieresultat och flera elever har gått vidare till universitetsstudier. Man är särskilt mån om föräldrakontakterna med tanke på det 80-tal barn som bor i internat.

Lokalerna blev väsentligt upprustade för några år sedan. Ommålning har skett både in- och utvändigt. Inomhusbelysningen har förbättrats avsevärt och internatdelen har fått en helt ny värmeisolering. Skolan har bra tekniska hjälpmedel med bl.a. ett antal moderna Smart View-maskiner och blindskriftsmaskiner. Man har också gott om persondatorer.

Undervisningen sker i mindre klasser, vanligen med högst 6 elever. Musik är ett viktigt ämne för blinda och synskadade. Vi fick bl.a. lyssna på två tonårsflickor som spelade saxofon på ett mycket trevligt och medryckande sätt.

Skolan har behov av s.k. ribbstolar till sin nyrenoverade gymnastiksal. I övrigt anser man sig ha det mesta som behövs för undervisningen.

Dövskolan i Valmiera

Under lördagen – vår tredje besöksdag – gjorde vi en längre resa om totalt ca 25 mil till Valmiera och Skangal. Med tanke på resans längd och vår kännedom om den bitvis dåliga vägstandarden hade vi hyrt en modern minibuss utöver att Lauris ännu en dag ställde sin privata bil till förfogande.

Valmiera är en stad med ca 25.000 invånare och ligger ca 12 mil nordost om Riga. På en lummig höjd ganska centralt i staden ligger Dövskolan. Skolan grundades redan 1875 och var den första av sitt slag i Lettland. Huvudbyggnaden och ett större annex är av äldre datum men i gott skick såväl in- som utvändigt. Ytterligare ett annex för internatelever finns strax intill skolområdet.

Skolans entusiastiske rektor heter Andris Taurins och har mött Rotary under alla tidigare besök, så även denna gång. Han berättade att skolan nu har ca 155 elever. Förutom att man bedriver grundskole- och gymnasieutbildning har man även en förskola. Barnen kommer från hela landet med undantag för Rigaområdet. Man ansvarar därutöver för ett 100-tal elever som studerar ”på distans”. Skolan fungerar också som ett nationellt utvecklingscentrum för undervisning av döva och hörselskadade barn. Vidare har man möjligheter att utföra hörselundersökningar och utprovning av olika hörselhjälpmedel.

Baltiska barnstiftelsen har använt skolans lokaler och resurser för att utbilda lärare i teckenspråk. En del av gymnasieutbildningen sker med yrkesinriktning och vi fick se flera exempel på inventarier som tillverkats vid skolan.

Vid vårt förra besök var annexet utanför skolområdet i stort behov av en upprustning. Denna är nu klar och vi förevisades moderna och välutrustade rum för elever som bor i internat. Skolans lilla museum finns numera på annexets vindsvåning. Besöket där gav en god bild över hur undervisningen av döva och hörselskadade barn har utvecklats sedan 1800-talets slut.

I anslutning till den avslutande lunchen noterade vi bl.a. att skolan har behov av nya gungor och annan lekutrustning till skolgården. Vi lämnade den sympatiska rektorn tillsammans med våra komplimanger till honom för en välskött och framgångsrik skola.

Skangal

Gården Skangal några mil från Valmiera donerades 1994 av släkten Palme till Frälsningsarmén. Gården hade tillhört Olof Palmes morfar och dennes barnbarn Claes, Catharina och Olof tillbringade ett antal somrar på gården. I samband med den sovjetiska ockupationen förvandlades gården och dess omgivningar till en sovjetisk militärbas med bl.a. ett militärt flygfält. När Claes Palme som släktens representant återfick gården i början av 1990-talet var byggnaderna svårt förfallna och marken låg i träda.

På flyget hem till Sverige kom Claes Palme i kontakt med frälsningssoldaten Bertil Rodin. Vid det samtalet lades grunden till den donation som gjorde att Skangal kom i Frälsningsarméns ägo. I reseberättelserna från 1998, 2004 och 2009 finns beskrivningar över hur Skangal därefter rustades upp för att bli ett viktigt centrum för olika slag av verksamhet i Frälsningsarméns regi.

Jämfört med de visioner och planer som tidigare redovisats för Skangal framtid blev vårt besök denna gång närmast en besvikelse. Huvudbyggnaden, annexet för undervisning och

administration m.m. samt elevhemmet med plats för ett 30-tal barn är fortfarande i bästa materiella skick men i övrigt verkade tiden att "ha stannat". Den lettiske föreståndaren (som inte talade engelska) visade en utställning och berättade om anläggningens historia. Vi blev därefter bjudna på kaffe (och mycket välsmakande äppelpaj) samt gjorde ett besök i elevhemmet där vi träffade tre pojkar och en flicka i tonåren. Övriga elever 14 hade rest till sina hem under helgen. Det innebär att "beläggningen" vid elevhemmet för närvarande ligger strax över 50 procent. Den tidigare skolundervisningen vid Skangal för barn från omkringliggande byar har upphört eftersom barnen där har omplacerats till andra skolor. I framtiden beror mycket på om den lettiska regeringen gör verklighet av sin ambition lägga ner stödet till barnhem och endast satsa på fosterhem eller mindre gruppboenden. Under en överskådlig framtid kommer dock barnhemmen att behövas eftersom man inte har tillräckligt med godkända fosterhem och gruppboende.

Det kriscenter för blivande och nyblivna mödrar som tidigare bedrivits vid Skangal ligger nere sedan 2015 men det finns planer på att återuppta verksamheten. Däremot vet vi att Else Andersson under tio år en vecka i augusti haft utbildning i teckenspråket för föräldrar till döva barn samt genom åren förlagt en del lägerveckor på Skangal för döva och blinda barn.

Av de storstilade planerna i övrigt har det av allt att döma inte blivit mycket. Huvudbyggnaden utnyttjas mycket lite för konferenser och liknande. Skangal ligger minst två timmars bilresa från Riga och grusvägarna närmast Skangal är i synnerligen dåligt skick; dammiga under torra somrar, leriga under höst och vår och begränsad snöröjning på vintern. Endagskonferenser med deltagare från Riga är därmed närmast uteslutna. Internatkonferenser och veckoutbildningar kan däremot erbjudas eftersom det finns ett antal gästrum. Det finns dock inget lockande i omgivningarna. Anläggningen är visserligen mycket välskött och trädgården är lummig och vacker men i övrigt omges Skangal av ett intetsägande platt lantbrukslandskap med enstaka skogsridåer. Lite tillspetsat ligger Skangal "in the middle of no-where". Man har försökt locka boende turister utan större framgång, planerna på ett ekologiskt mönsterjordbruk är skrinlagda och marken är utarrenderad. Försök har också gjorts bl.a. med att sälja trädgårdsprodukter och vaktelägg (!). Inget har varit framgångsrikt. Beläggningen på elevhemmet är högst varierande och är – som nämnts ovan – helt beroende av ersättning från de kommuner som eventuellt vill placera barn där. Mot detta ska ställas höga kostnader för löner, administration, uppvärmning och fastighetsunderhåll m.m.

Bokföringsmässigt är budgeten för Skangal separerad från Frälsningsarméns övriga verksamhet i Lettland och underskotten för Skangal täcks av en central fond hos Frälsningsarmén. Räknar man totalt tar dock driften av Skangal ca tredjedel av Frälsningsarméns totala kostnader i Lettland i anspråk – givetvis till förfång för andra angelägna insatser.

Vi befarar att Skangal kan bli en ekonomisk "kvarnsten" för Frälsningsarmén om inget förändras. Vi hade efter vårt besök en intensiv diskussion om våra intryck. Skangal har hittills inte omfattats av några direkta biståndsinsatser från vår sida men vi ser anläggningen som en viktig och intressant del av Frälsningsarméns verksamhet i Lettland. Det som vi diskuterade var om vi från klubbens sida skulle kunna erbjuda rådgivning om ekonomi och "affärsutveckling". Sådan yrkesmässig kompetens finns inom klubben och vi skulle kunna ställa denna kompetens kostnadsfritt till Frälsningsarméns förfogande. I första hand skulle det i så fall röra sig om en övergripande ekonomisk och affärsmässig analys av anläggningen, med inriktning mot att kunna skapa "mervärden" genom olika koncept. Det finns en särskild styrelse för Skangal där Robert Tuftström är ordförande och det finns även en vän-förening, "Skangals vänner", med syfte att

stödja och utveckla verksamheten. Vi kommer att ta kontakter med dessa på lämpligt sätt för att efterhöra om vårt erbjudande kan vara av intresse.

"Bosättningen" Sarkani

Några kilometer från Skangal ligger några byggnader som under den sovjetiska tiden användes som bostäder för officerare och teknisk personal vid den närliggande militärbasen. När ockupationen upphörde lämnades byggnaderna i ett mycket dåligt skick. Dit har nu ett antal socialt utslagna familjer från olika grannkommuner tagit sin tillflykt sedan respektive kommuns socialtjänst tagit sin hand från dem. På avstånd verkar byggnaderna godtagbara men när man kommer närmare märks förfallet tydligt. Det finns ingen värme i husen, inget varmvatten och de flesta lägenheterna har inget vatten alls. Här finns enligt uppgift ett 20-tal familjer, de flesta med barn. Föräldrarna är många gånger missbrukare varför barnens sociala förhållanden och skolgång är klart undermåliga.

Mitt i denna bosättning har Frälsningsarmén med stöd från Baltiska barnstiftelsen renoverat en äldre byggnad som nu kallas "Barnens hus". Byggnaden tjänar som samlingsplats för främst ett 20-tal barn i skolåldern och är vanligen bemannad dagtid med en frälsningssoldat. Hit kan barnen komma efter skolan och här kan de göra sina läxor, spela bordtennis samt lära sig laga mat. Två gånger i veckan inbjuds människorna i byn till soppkök, men barnen får smörgåsar och thé varje dag då de kommer till huset. Här finns också ett litet bibliotek, ett välutrustat kök samt en tvättmaskin och duschar samt en del leksaker. Här kan man också få kläder och skor som har kommit med hjälpsändningar från Sverige. Emellanåt har man också sammankomster dit de vuxna erbjuds att komma.

Vattenkvaliteten uppges tidvis vara ett problem och man har bl.a. behov av en anläggning för rening av vattnet. Utomhus fick mycket sparsamt med lekutrustning och planerna på att göra en liten fotbollsplan har ännu inte kunnat förverkligas. Man har dock anlagt en liten köksträdgård.

Vi mötte ett antal barn som befann sig i huset tillsammans med den tjänstgörande frälsningssoldaten. Vi blev bjudna på kaffe samtidigt som alla barnen fick chokladkakor.

Detta första Rotarybesök i Sarkani gav anledning till åtskilliga tankar och resonemang (se vidare nedan) när vi så småningom återvände till Riga efter en intressant heldagsresa.

Guidad rundvandring i Riga samt besök på pensionat Kalnicems (f.d. Pensionat nr 3)

Vi inledde söndagen – vår sista dag i Lettland – med en guidad rundvandring till fots i centrala Riga under ledning av Lauris Zubulis. Det var en mycket givande förmiddag och vi hann med att se de flesta sevärdheterna i centrum och i Gamla staden. Lauris visade sig återigen vara en utmärkt guide och vi imponerades även över hans stora kunskaper om arkitekturen i Riga – inte minst i de berömda kvarteren med bebyggelse i jugend-stil.

Efter en gemensam lunch reste vi mot flygplatsen men gjorde ett längre uppehåll i Kalnciems (f.d. Pensionat nr 3). Under en följd av år har Frälsningsarmén – med stöd från vår klubb – gjort stora insatser för att förbättra förhållandena för de barn och ungdomar som vistades på pensionatet. Det har då rört sig om barn och ungdomar med mycket grava utvecklingsstörningar och som är totalt beroende av ständig omvårdnad och tillsyn.

De senaste två åren har pensionatet fått en helt ny inriktning. Här finns nu enbart vuxna patienter, f.n. 39 stycken. Ett litet antal av dessa har funnits på pensionatet sedan tidigare och var därmed barn eller ungdomar vid våra tidigare besök 1998, 2004 och 2009. Den

standardhöjning som skett av lokalerna har bibehållits sedan vårt föregående besök och förhållandena för patienterna skiljer sig nog inte särskilt mycket från vad som erbjuds inom svensk sluten vård.

Därmed kunde vi konstatera att pensionatet numera ligger utanför den målgrupp som klubben tidigare beslutat om för Lettlandsprojektet, nämligen barn och unga med hörsel- eller synskador eller med andra grava psykiska eller fysiska handikapp.

Innan vi steg ombord på flyget till Stockholm fick Lauris motta vårt varma tack för hans stora engagemang och för en välplanerad och mycket givande vistelse under fyra dagar. Som en ringa erkänsla fick han även ett klubbstandar från Stockholm Borgen Rotaryklubb. Kontakterna med Lauris kommer att fortsätta i samband med att klubben nu ska besluta om lämpliga fortsatta stödåtgärder till Lettland.

Avslutande synpunkter

Den nu avslutade resan har haft samma syften som de tre tidigare resorna:

- Att på plats kunna se vilken betydelse om hjälpinsatserna har haft.
- Att kunna bilda sig en uppfattning om behovet av kommande hjälpinsatser.
- Att få uppleva ett "nytt" grannland på ett annorlunda sätt än genom en vanlig turistresa.
- Att få utveckla Rotarygemenskapen såväl inom klubben som genom kontakter med Rotary i Lettland.

Mina resekamrater och klubbens medlemmar får själva avgöra om man anser att samtliga syften med resan har uppnåtts. Det är min förhoppning att genom denna anspråkslösa reseberättelse kunna bidra till deras slutsatser, som jag naturligtvis hoppas ska vara positiva.

Jag har själv kunnat göra jämförelser genom att delta i klubbesöken 1998, 2004, 2009 och nu senast 2016. Enligt min personliga uppfattning har besöken visat att klubbens stöd under åren nått fram till de mest behövande och bidragit till avsevärda förbättringar i olika hänseenden. Det återstår dock fortfarande mycket att göra och det är min förhoppning att klubbens Lettlandsprojekt kommer att fortsätta under många år framöver. Närmast kommer vi inom klubben att diskutera och besluta om vilka insatser som är mest angelägna i ett kortare perspektiv.

Det finns avslutningsvis all anledning att rikta ett varmt tack i första hand till Else Andersson för hennes fantastiska engagemang för Lettlands barn. Else är alltid en vänlig och positiv person men det är särskilt känslösamt att få se den stora glädje och kärlek som hon utstrålar när hon möter barnen i Lettland. Hon har också ett fantastiskt stöd för sitt arbete genom Lauris och andra medarbetare i Lettland.

Till sist vill jag rikta ett stort tack till mina medresenärer och till kontakterna i Lettland som hjälpt mig i skrivandet med värdefulla påpekanden, faktagranskning och korrekturläsning.

Övrigt

Deltagare i resan:

Andersson, Else

Arvidsson, Ulf

Berg, Anders Å:son

Erixon, Dick

Gussing, Ragnar

Larsson, Jan

Larsson, Lars och Marten, Lilly

Thidevall, Lars, klubbpresident 2016/2017

Tärnqvist, Lars

Else Anderssons bok

Boken "De osedda barnen – Frälsningsarméns arbete bland handikappade barn i Lettland 1990 - 2013" (252 sidor, rikt illustrerad) kan beställas hos else.andersson@bredband.net. Boken kostar 100 kr + eventuell frakt.

Anmärkning 1

Faktauppgifterna om Frälsningsarméns verksamhet i Lettland och om Skangal har efter resan kompletterats genom kontakter med Robert Tuftström.

Anmärkning 2

Som framgår av reseberättelsen blev vi bjudna på lunch eller kaffe på många av de institutioner som vi besökte. Efter respektive besök lämnade var och en av oss med Lauris' hjälp en ekonomisk kompensation för måltiden.